

Emeritusprofessori Uolevi Lehtinen patistaa *Liiketaloustieteellisessä Aikakauskirjassa* (1/2012) jatkamaan taantumakeskustelua monen erillisen kriisin summana syntyneestä kapitalismin poliittis-taloudellisesta systeemikriisistä. Sen teki mahdolliseksi rahoitusmarkkinoiden libertaristinen (siis negatiiviseen vapauskäsitykseen perustuva) julkisen sääntelyn alasajo, sen teknologinen perusta oli digitaalivallankumous, siihen liittyivät kapitalismin transformaatio maailmanlaajuisesti finanssikapitalismiksi ja rahatalouden eriytyminen reaalityaloudesta, sen levitti maapallon kaikkiin osiin pääomamarkkinoiden globalisaatio ja sitä syvensi katteettoman virtuaalirahan massatuotanto.

Tämä kehitys nopeutui radikaalisti Yhdysvalloissa presidentti Clintonin hallituskaudella. Kun pankkien sääntelyä liberalisoitiin, virtuaalirahan määrä kasvoi nopeasti uudenlaisten finanssituotteiden innovoimisen seurauksena. Tässä artikkelissa virtuaalirahan nähdään koostuvan ennen muuta arvopaperistetuista finanssituotteista sekä kahden markkinaosapuolen kesken tehdyillä OTC-kaupoilla luoduista synteettisistä, reaalityalouteen perustumattomista johdannaisista. Niiden avulla virtuaalirahaa voitiin synnyttää tyhjästä, ilman tavaroiden ja palvelusten tuotannon riesaa.

Kun velkoja arvopaperistettiin, ne niputettiin läpinäkymättömiin paketteihin. Pankkiluotoista 90 % vaihtoi sillä tavalla velkojaa kasvattaen pankkien taseita virtuaalirahalla. Johdannaisten sofistikoituimmista versioista tuli Warren Buffetin pelkäämiä ”massatuhoaseita” ja George Sorosin kammoksumia ”vetypommeja”, joita kukaan ei osaa tehdä vaarattomiksi. Johdannaisten (miinus valuuttajohdannaiset) kaupankäynnin liikevaihto ylitti kriisivuosina kymmenkertaisesti maailman reaalitalouden arvon.

Finanssimarkkinoilla pankkien innovatiivisuus oli aluksi luova voima, joka kääntyi ennen pitkää niitä itseään vastaa. Uuden vuosituhannen alkuvuosina rahan uudenlainen tuotteistaminen lisäsi mitä ilmeisimmin talouskasvua, mutta vähitellen kasvupotentiaali heikkeni velkojen määrällisen liikakasvun ja niiden laadullisen heikkenemisen seurauksena. Systeemikriisin maissa kasvu syötiin ennakolta, ja sen reaalitaloudelliset seuraamukset tulevat näkyville vasta usean vuoden viipeellä.

-

Yksityisen sektorin velkakriisi

Finanssikriisi jatkuu, kun virtuaalisiin finanssituotteisiin kiinnittyneen ja markkinavoimien ”myrkyttämän” virtuaalirahan poisvetäminen markkinoilta ei ole hallinnassa. Sen johdosta, että pankkien väliset rahoitusmarkkinat eivät toimi, julkinen valta on joutunut vastuuseen pankkien keinotteluriskeistä ja käyttämään setelirahoitusta (= bittirahaa) markkinoiden käynnissä pitämiseen. Julkiset riskitakuut koskevat ennen muuta G20-ryhmän määrittämää 29 suurta SIFI-pankkia (SIFI = Systemically Important Financial Institution), joita ei niiden keskinäisen verkostumisen ja verkottumisen takia haluta ja voida päästää konkurssiin missään olosuhteissa.

Velkakriisi käsitetään usein julkisen vallan ja nimenomaan valtiovallan ylivelkaantumiseksi, vaikka kyseessä on myös yksityisen sektorin ja sen finanssilaitosten velkaongelma.

Yhdysvallat on maailman velkaisin valtio. Velkaa on kaiken kaikkiaan yli 60 biljoonaa dollaria, eikä sitä ole missään maassa koskaan ollut niin paljon. Sitä on melkein yhtä paljon kuin on koko maailman yhteenlaskettu vuotuinen kansantuote. Valtion osuus USA:n kokonaisvelasta (yli 100 % BKT:sta) ei kuitenkaan ole kuin vajaa kolmannes eli vain suurin piirtein maan vuosittaisen – maailman suurimman – kansantuotteen suuruinen. Maailman velkaisin valtiovalta on Japanissa, jossa valtionvelka on 235 prosenttia BKT:sta.

Jos mitataan maiden kokonaisvelkaa (siis yksityiset velat mukaan lukien), velkojen täsmentäminen yhteismitallisiksi on vaikeaa. Seuraavat tiedot ovat siksi vain viitteellisiä, mutta ne riittävät vahvistamaan teesin siitä, että velka on myös yksityisen sektorin (ja sen sisällä rahoitussektorin) ongelma. Kokonaisvelkaantumisen luvut on laskenut Global Finance, ja ne ovat vuodelta 2011. Valtiovallan velkaluvut ovat The Economistista samalta vuodelta. Tärkeiden maiden velkaantuneisuus (suluissa valtion velka, molemmat BKT:sta) oli tilastoinnin aikaan seuraavanlainen: Irlanti 663 % (94 %), Japani 512 % (228 %), Englanti 507 % (77 %), Espanja 363 (63 %). Portugal 356 % (83 %), Yhdysvallat noin 350 % (102 %); Ranska 346 % (84 %), Italia 314 % (123 %), Saksa 278 % (79 %) ja Keikka 267 % (144 %).

Valtioiden velkaantuminen on monessa näistä maista kasvanut yksityisten pankkien tai niiden velkojen sosialisoinnin johdosta. Valtionvelkakin voi siis olla yksityistä alkuperää.

Paljonko on paljon?

Kaikenlainen laittomuus, kierto, välttely ja kikkailu toimii sen joukon etua vastaan, jonka muodostavat maapallon 3 100 000 000 työtä tekevää ihmistä. Ihmiset ovat reaalitalous.

Pankkien liikkeelle laskeman virtuaalirahan määrän mittasuhteista saa kuvan seuraavana esitettävistä luvuista. Siltä markkinarahalta puuttuu valtioiden liikkeelle laskeman rahan poliittinen vakaustakuu, ja sen valtavan rahamäärän merkitystä reaalitaloudelle ei ole taloustieteissä liiemmästi analysoitu.

Ihmiskunta tuotti vuonna 2011 tavaroita ja palveluksia 70 biljoonan dollarin arvosta. Se oli maailman bruttokansantuote, jonka tuottamisesta maksettiin palkkoja 55 biljoonaa dollaria.

Finanssikapitalismin temppeleitä ovat pörssit, joiden yhteenlaskettu liikevaihto oli 63 biljoonaa dollaria. Pörsseissä omistajat jakavat varallisuutta keskenään; ja niiden merkitys

yritysrahoitukselle on Suomessa mitä ilmeisimmin yliarvioitu. Pörsseissä tuotteet ovat standardisoituja ja toiminta läpinäkyvää. Pelaamisella on säännöt, joiden rikkomisesta rangaistaan.

Kaiken julkisen valvonnan ja sääntelyn ulkopuolella pyörii jättiläismäinen OTC-kaupankäynnin karuselli. Vuoden 2010 lopussa OTC-johdannaisia oli liikkeellä 607 biljoonan ja vuoden 2011 puolivälissä jo 708 biljoonan dollarin arvosta. Niihin liittyvät riskit on kätkeyty pankkien ja varjopankkien taseisiin, ja siellä ovat ne Mustat Pekat, joiden pelossa pankkien väliset markkinat ovat syväjäätyneet. Johdannaiskauppa on keskittynyt maailman mitassa suurpankeille. Neljännestä suurimman pankin markkinaosuus OTC-johdannaisten eri lajeista on 80-90 %.

Eniten rahaa maailmanmarkkinoilla liikutellaan vuosittain valuuttakaupassa, jonka liikevaihto on käsittämätön: yli 1 000 biljoonaa dollaria. Valuuttakauppaakin käydään johdannaisilla ja myös se on keskittynyt suurpankkien käsiin. Kymmenen suurpankkia hallitsee yli 3/4 siitä kaupankäynnistä.

Liiketaloustieteilijät eivät näe tällaista markkinavallan keskittymistä uhaksi vapaalle markkinataloudelle?

Valtionvallan roolin uusarviointitarve

-

Kun pankit olivat käyttäneet virtuaalirahaa velalla vivuttamiseen ja keinotteluun ja kun Lehman

Brothersin konkurssin jälkeen omaisuusarvot laskivat ja virtuaalirahan synnyttämiselle tärkeä finanssituotteiden kaupankäynti tyrehtyi, pankkien taseissa oli äkisti valtavat määrät epäkuranttia ja riskien myrkyttämää finanssimassaa, josta ei ollut mahdollista päästä eroon. Rahan tukkumarkkinoista tuli lumemarkkinat, koska ilman pankkien kotimaiden valtiovallan apua systeemi kaatuisi. Vapaus on illusorinen fiktio.

Finanssikapitalismi on kaikesta huolimatta kyennyt valtaamaan itselleen suvereenin, itsenäisen ja riippumattoman yhteiskunnallisen tilan luomalla toimijoidensa välille virtuaalisen yhteisöllisyyden. Sen seurauksena valtiovalta, puolueet ja poliitikot ovat menettäneet täyden suvereenisuutensa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Valtiotieteilijöiden tulisikin tutkia finanssivallan vaikutus yhteiskuntaan siitä näkökulmasta, miten tässä valtioille näin pääsi käymään.

Virtuaalinen vastaan reaalin

-

Maaailmaa ei voi käsittää ilman käsitteitä.

Tässä artikkelissa käsitellään eräitä finanssikapitalismin аспектеja virtuaalisuuden näkökulmasta. Sana "virtuaalinen" ymmärrettiin muinaisessa Kreikassa ja Roomassa hyveellisyydeksi, rohkeudeksi ja voimaksi, jotka olivat miehisiä ominaisuuksia (vir = mies). Sanan etymologia ei kuvaa sen nykykäyttöä, jota ehkä luonnehtii parhaiten Shieldsin ilmaisu "vallan voima" (strength of power). Suomen kielellä käännös voi olla kuvitteellinen, kuvaannollinen, keinotekoinen, fiktiivinen tai käsitteellinen, mutta yksinään ei virtuaalinen ole mitään niistä vaan pikemminkin siinä on piirteitä niistä kaikista.

Kun vanha kapitalismi on organisoitunut yhteiskunnallisiksi rakenteiksi, finanssikapitalismi on virtuaalista siinä merkityksessä, että se on organisoitumaton. Kun nykyisyys on yleensä menneisyyden jatkumo, finanssikapitalismi ei kuitenkaan näytä olevan vanhan kapitalismin kehitysvaihe suoraan ylenevässä polvessa vaan se on syntynyt pikemminkin systeemin ulkopuolella siellä syntyneen virtuaalisen todellisuuden muuttuessa reaalisiksi. Vanhan kapitalismin käsitteistö ei täsmää niihin finanssikapitalismin ominaisuuksiin, jotka ovat laadullisia ja siltä osin yhtä vaikeasti vangittavissa matemaattisiin kaavoihin kuin energian laadullinen muutos eli entropian kasvu. Uusia käsitteitä tarvitaan kuvaamaan uutta todellisuutta, ja virtuaalisen merkitys on se, että siihen sisältyvä potentiaali voi muuttua todeksi ja muuttaa maailmaa näköisekseen. Se prosessi ei ole kuvitteellinen fiktio tai pelkkä uuden mallin simulointi reaaliseseen todellisuuteen. Se on uutta todellisuutta.

Siitä, että reaalityous ”on olemassa”, ei liene epäselvyyttä. Siinä tuotetaan tavaroita ja palveluja elävällä ihmistyöllä ja kuolleella mutta esineellistetyllä työllä eli koneilla ja muulla teknologialla. Työn tulosten arvon mitta on raha. Finanssikapitalismissa raha ei kuitenkaan ole sidoksissa reaalityouden tuotantoon, sillä pankit voivat luoda sitä tyhjästä, itse itsensä kanssa tai keskenään.

Marxin filosofinen mutta modernin talouden kanssa huonosti yhteensopiva arvon mitta on ihmistyö: tavaran valmistukseen käytettävä yhteiskunnallisesti välttämättömän työaika. Työarvoteorian perusteet natisevat liitoksissaan, jos työn kategoria laajennetaan tavaroiden tuotannon ulkopuolelle palveluihin ja ihmistyöhön, jota jälkimarxilaiset Hardt ja Negri kuvaavat biotuotannon käsitteellä. Se on itsensä elämän uusintamista ja uustuotantoa, sitä, että aineettoman tuotannon subjekteja ja objekteja ovat ihmiset itse. Pään ja sydämen työ on samaan aikaan sekä reaaliaikaista sosiaalista olemista että uuden sosiaalisen tulemista. Biotuotannossa ei ole niukkuutta raaka-aineesta, joka ei käytössä kulu eikä vähene. Siinä on jatkojalostettavaksi tarjolla yhteisen sosiaalisen pääoman koko varanto: kieli, mieli, tieto, tunne, elämykset, mieli- ja muistikuvat, tavat sekä sosiaaliset suhteet, käytännöt ja käyttäytymiskoodit.

”Biopoliittinen” tuotanto ei mahdu bruttokansantuotteen käsitteen sisään.

Rob Shieldsin mukaan uudenlaisen työn kulttuuriset ja sosiaaliset aspektit on laiminlyöty kehittyneen kapitalismin kuvauksessa ja finanssikapitalismissa työn koko olemus abstrahoidaan riippumattomaksi konkreettisesta yhteiskunnasta ja paikallisista erityispiirteistä. Lisäksi finanssikapitalismin käsitteistöstä puuttuu kokonaan luontosuhde: sen rahataloudellisessa sfäärissä ei ole tilaa luonnolle tai ympäristölle. Myöskään sen vaikutuksia tulonjakoon ei ole tutkittu, mutta kriisin syihin usein liitetty ”ahneus” antaa ymmärtää, että rahatalous kasvattaa ylimpien tuloluokkien ansioita.

Kun virtuaaliset rakenteet näistä puutteista huolimatta ja ehkä niihin liittyen ovat raskaana (pregnant) uuden tulemiselle (toisin kuin pelkät fiktiot), virtuaalisuuteen liittyvän potentiaalin realisoituminen on mahdollinen. Se johtaa todellisuuden yhä suurempaan ristiriitaan markkinavallan ja kansojen demokraattisten päätöksentekomallien välillä.

”Virtuaalinen” antaa mahdollisuuden tarkastella tulevaa järjestystä tavalla, joka poikkeaa reaalisesti olemassa olevasta, materialisoituneesta ja todelliseksi koetusta järjestyksestä. Janne Tapper antaa sille yhteiskunnassa suorastaan luonnon ja uskonnon kaltaisen ontologisen perustan. Hän esittää analogian finanssisysteemistä eräänlaisena uskonnollisena instituutiona, jossa virtuaaliyhteisön jäsenillä on yhteiset materiaaliset edut ja sama uskonnollinen tai muu aatteellinen identiteetti. Tarkastellessaan konkreettisen (olemassa olevan) ja virtuaalisen (kuvitteellisen, ei-olemassa-olevan) yhteisyyttä ja erillisyyttä hän löytää analogian 2000-luvun finanssitalouden opin ja katolisen kirkon 1500-luvun opin yhteiskunnallisen vaikuttavuuden välille.

Samaten Shields vertaa finanssitalouden virtuaalisuutta katolisen kirkon ehtoolliseen ja kirkon vanhaan väitteeseen, jonka mukaan siinä materialisoituivat konkreettisesti Kristuksen ruumis ja veri. Tarvittiin Martti Luther sanomaan, että ne eivät materialisoidu konkreettisesti vaan vain virtuaalisesti. Taloustiede tarvitsee tänään omat uskonpuhdistajansa sanomaan, että valtaosa osa finanssituotteiden uustuotannosta on virtuaalista eli irrallaan reaalitaloudesta, tuhoaa olemassa olevan talouden hinta- ja arvosuhteet eikä koskaan realisoidu kaikilta osin konkreettisesti todellisuudessa.

Daniel Miller pitää finanssijärjestelmän papiston kanonisoimaa oppia markkinoista ensisijaisena yhteiskunnan käytäntöihin nähden, ja jos tämä oppi ja käytäntö eivät vastaa toisiaan, markkinavalta haluaa muuttaa maailman vastaamaan uutta oppia (8). Se merkitsee näiden virtuaalivoimien epädemokraattista puuttumista yhteiskuntien päällysrakenteiseen: politiikkaan ja kansantalouden johtamiseen. Kellner & Thomas näkevät sen sosio-ekonomisen epätasa-arvon, joka syntyy yhteiskunnan kaikkinaisten rakenteiden rahataloudellistamisesta (financialization), olevan seurausta valtaeliitin digitaalisesta ylivoimasta, ja siltä osin finanssikapitalismin voittokulku perustuu siis myös teknologiseen kehitykseen.

Virtuaalisuus ja taloustieteet

Taloustieteiden mallittamilla tutkimuskohteilla koetaan yleisesti olevan fyysinen vastine. Teorian merkityksen ratkaisee sen ennustekyky: mitä tapahtuu tulevaisuudessa menneen kehityksen perusteella. "Virtuaalisen" merkitys ei ole mallittamisessa vaan siinä, että se kaikkine

johdannaisineen vaikuttaa ulkoa käsin todellisuuteen ja muuttaa sitä tavalla, jonka laadullisia ominaisuuksia ei voi mallittaa.

Mika Mannermaata siteeraten ”eri puolilla maapalloa elävä globaali joukko ihmisiä, jotka ovat vuorovaikutuksessa keskenään pääasiassa vain virtuaalisesti ja toimivat paikallisesti sekä omaavat uskonnollisen tai muun aatteellisen identiteetin ja mission, on globaali virtuaaliheimo, ellei peräti virtuaalikansa”.

Kun Margaret

Thatcherin mukaan y

hteiskuntaa ei ole olemassa ja ”on vain yksittäisiä miehiä ja naisia, ja sitten on perheitä”, siinä katsannossa markkinavoimat ovat enemmän kuin finanssikapitalismin pyhä perhe. Ne ovat ylikansallinen

virtuaaliheimo, jolla ei ole organisaatiota, johtoa tai koti- tai sijaintipaikkaa. Se käyttäytyy yhtäläisesti ja sen jäsenet ovat sähköisessä vuorovaikutuksessa keskenään. Heimo äänestää jaloillaan, eikä sen ”markkinaparlamentti” ole

sidottu eikä sitoudu kansainvälisiin sopimuksiin tai kansallisiin lakeihin.

Heimon jäseniä yhdistäviä tekijöitä ovat usko negatiiviseen vapauteen (yhteiskunta ei saa rajoittaa yksilöiden taloudellista toimintaa), oman edun tavoittelu sekä oppi taloudellisesta tehokkuudesta ja negatiivisen vapauden ensisijaisuudesta yhteiskunnan muihin toimintoihin nähden.

Kansantaloustieteessä, jonka ennusteiden perusteella tehdään talouspoliittiset päätökset, useat peruskäsitteet ovat virtuaalisia tai sitäkin fiktiivisempiä: vapaat markkinat, kuluttajan rationaalisuus, voiton ja utiliteetin maksimointi ja täydellinen tieto. Kaikki ne ovat ihmismielen luomia käsitteitä, jotka eivät ole konkreettisia, saati reaalisesti olemassa.

Virtuaalirahan liikkeellelaskuun liittyy se näköharha, joka liittyy myös perinteisen rahan olemukseen, siihen, että yleisesti luullaan valtioiden – ja niiden nimissä keskuspankkien – laskevan liikkeelle kaiken kierrossa olevan rahan. Vain setelit ja kolikot lähtevät kiertoon suoraan keskuspankeista. Suurin osa liikkeelle lasketusta (tukku)rahasta on yksityispankkien tekoa.

John Kenneth Galbraithin mukaan ”prosessi, jolla pankit luovat rahaa, on niin yksinkertainen, että sitä ihmismieli hylkii”. Yksinkertaisimmillaan prosessi toimii niin, että jokaista talletuksena saamaansa tai itse lainaksi ottamaansa euroa kohden pankit voivat myydä – niille asetetusta vakavaraisuusvaatimuksesta riippuen – moninkertaisen määrän lainaa. Tällä rahalla on kuitenkin reaalityökalouteen liittyvä vastine pankin taseessa eikä se niin ollen ole virtuaalirahaa, joka syntyy pankkisektorin sisäisessä uuden rahan luomisen prosessissa ilman yhteyttä reaalityökalouteen.

Pankkien ja varjopankkien luoma virtuaaliraha on kiinnittynyt finanssituotteisiin, joiden raha-arvot fluktuoituvat toinen toisiaan vastaan ja konversioituvat eri tavoin todelliseksi hyödykkeiksi riippuen ajankohdan taloudellisesta trendistä: eletäänkö rahan inflatoitumisen vai deflatoitumisen aikaa. Virtuaalirahan luominen tyhjästä on yhteydessä pankkikonsernien sisäiseen kaupankäyntiin niiden omilla finanssituotteilla, kahden eri osapuolen tuotteiden vastavuoroiseen ostamiseen ja myymiseen, finanssituotteiden elinaikojen maturiteetteihin sekä johdannaisten arpajaisia muistuttavaan luonteeseen.

Virtuaalirahalla on sellainen suora yhteys reaalitalouteen, että sen yliannostuksella on tuhattu tavaroiden ja palvelujen tuotannon (elävän työn) ja pääoman (kuolleen ja esineellistyneen työn) keskinäinen elimellinen yhteys ja niiden väliset historialliset arvo- ja hintasuhteet. Kaikkea finanssituotteisiin kiinnittynyttä ja realisoimistaan odottavaa virtuaalirahaa ei voida siirtää

virtuaalimuodosta reaalityouteen. Kun sitä on yritetty, reaalityous on ajautunut nykyiseen kriisiin, jossa markkinat eivät toimi.

Yksi systeemikriisin tärkeimmistä syistä on ollut pankkien itse itselleen ottama oikeus luoda omatoimisesti virtuaalirahaa, mikä on saattanut rahamarkkinat sellaiseen perustavaa laatua olevaan epätasapainotilaan, että siihen ei voida vaikuttaa rahapolitiikalla. Siitä ovat osoituksena keskuspankkirahan nollakorot. Kun pankit saavat keskuspankeilta rajattomasti rahaa nollakoroilla, se tulee maksuun säästäjille ja tallettajille vastaavina alhaisina korkoina.

Velkaongelma ei ratkea ennen kuin finanssikapitalismissa on vedetty markkinoilta pois löysä virtuaaliraha ja järjestelmän toimijat alkavat taas luottaa toisiinsa eivätkä joudu pelkäämään keskinäisessä kanssakäymisessään virtuaalirahakuplan puhkeamista. Finanssikapitalismissa pyhitetty oppi libertarismien negatiiviseen vapauteen perustuvista markkinoista on tuottanut 80 vuoteen syvimmän finanssikriisin, joka ei ole vain konventionaalisiin käsitteihin määritelty velkakriisi vaan paljon enemmän. Siinä piilevät romahduksen ainekset.

Lumedemokratia rulettaa

Demokratia on käsite, jonka massiivinen väärinkäyttö perustuu siihen, että sillä ei ole tarkoin määriteltyä sisältöä. Finanssikapitalismi, joka ei ole yhteensopiva demokraattisen päätöksenteon kanssa, on onnistunut valtaamaan tajunnantuotantovälineiden herruuden ja mediavallan. Se käyttää informaatioteknologiaa oman kaanoninsa propagoimiseen ja tuottaa sen avulla yhteiskuntaan ihmisten sosiaalistumista ja kansalaisten alamaistumista virtuaalisen markkinavallan epäsuoraan komentotalouteen periaatteella ”raha ratkaisee”.

Demokratian suora käännös kreikan kielestä on kansanvalta. Jos pitäydytään pelkkään käännökseen, pitää olla kansa, jotta olisi kansan valtaa. Eurooppalaisissa kansallisvaltioissa demokratia on mahdollinen, mutta määritelmä sulkee demokratian ulkopuolelle sen EU:n ylikansallisen päätöksenteon, jossa valtiot ovat eriarvoisia, EU:n tapauksessa isojen maiden valtaan väkiluvun perusteella. Jos kansakunnat joutuvat muiden päätöksillä toteuttamaan lainsäädäntöä, jota ne vastustavat ja jossa lainsäätäjät eivät kannu vastuuta päätöksistään näiden maiden kansalaisille, se ei ole demokratiaa. Siis ”ylikansallinen demokratia” on käsitteellinen mahdottomuus.

EU:ssa liittovaltiota rakentavat federalistit haluavat ”eurooppalaistaa” unionin päätöksenteon. Siihen tarkoitukseen he tarvitsevat kaikille eurokansalaisille yhteisen identiteetin, koska ilman sitä heidän projektillaan ei ole legitimitettiä eli yleistä hyväksyttävyyttä ainakaan kaikissa euromaissa. Identiteetti rakentuu tunteesta kyetä vaikuttamaan omiin asioihin.

Demokratia-sanalla harhauttamista edusti EU:n pääkomissaari José Manuel Barroso, joka asetti europarlamentissa tavoitteekseen tehdä unionista ”kansallisvaltioiden demokraattisen liiton” Kun hän samassa paikassa esitti aiemmin, että ”vaatimuksella jäsenmaiden yksimielisyydestä ei enää anneta jonkun maan parille idiootille mahdollisuutta painostaa unionia”, hän kutsui

idiooteiksi niitä, jotka kannattavat EU:n perustuslakiin kirjattua yksimielisyysperiaatetta laissa tarkasti määritellyssä asioissa. Barroso vaatii myös komission vallan merkittävää vahvistamista.

Kun komissaarit ovat tänään virkamiehiä, heistä halutaan tehdä parlamentaarinen hallitus, jonka olisi nautittava isojen maiden määrällisesti suuren meppirintaman luottamusta.

Björn Wahlroos on Barrosoa rehellisempi, kun hän halveksii avoimesti olemassa olevien kansojen demokratiaa ja nimittää sitä ”enemmistön tyranniaksi”. Barrosokin on Wahlroosiin nähden demokraatti, kun hän vaatii valtaa kansojen valitsemille edustajille (siitä suurten ja pienten maiden välille syntyvine erilaisine vallankäyttöongelmineen) sen sijasta, että valtaa käyttää jaloilla äänestävä markkinaparlamentti. Samaa tarkoittaa myös Olli Rehn kirjoittaessaan, että ”parhaillaan on käynnissä merkittävä ajattelutavan muutos valtion ja markkinoiden keskinäisen suhteen osalta. Sokea luottamus markkinoiden kykyyn korjata omat virheensä on joutunut romukoppaan”.

On sitten kuitenkin niin, että EU:ssa perustuslakikin taipuu, kun sitä taivutetaan. EU on rikkonut omaa perustuslakiaan, joka kieltää jäsenmaiden yhteisvastuun ja sen itsensä vastuun muiden maiden veloista. Tosiasiallista lainkiertoa on myös se, että yksimielisyyttä vaativien päätösten kiertämiseksi emumaat ovat perustaneet tosiasiallisesti EU:n sisään mutta juridisesti sen

ulkopuolelle Luxemburgiin kaksi osakeyhtiötä (ERVV ja EVM) lainaamaan rahaa jäsenmaille tavalla, jonka EU:n perustuslaki kieltää. Myös Euroopan keskuspankki (EKP) edustaa EU:ssa demokratiavajetta ja viimeaikaisilla toimillaan myös moraalikatoa. Rahaliitto Emun jäsenmaat ovat maailmassa ainoita valtioita, jotka eivät itse pysty vaikuttamaan maassaan käytettävän rahan arvoon.

Kansallinen demokratia on ilmeisesti EU:n rahapolitiikan kriisissä suuri häviö. Kun kriisioloissa rakenteellisia ratkaisuja on tehty ja tehdään vastoin EU:n perustuslakia ja ne ovat laittomia, kriisiä käytetään häikäilemättömästi hyväksi liittovaltion rakenteiden pystyttämiseen.

Pankkimafia, rikollisjärjestö?

Seuraavilla esimerkeillä kuvataan sitä, miten suuret pankit käyttävät häikäilemättömästi markkinaivaltaa. Vapaus ei niille riitä, vaan ne syyllistyvät sen väärinkäyttöön. Pankkimafia on maailman mahtavin virtuaalinen rikollisjärjestö?

Monissa niistä maista, joita me autamme EU:ssa taloudellisesti, veronkierto on kansanhuvi. Balkanilla sekä monissa Välimeren alueen EU-maissa harmaan talouden osuus on 20-30 prosenttia kansantuotteesta (BKT). Nämä pikkugangsterit ovat taparikollisia verrattuna maailman suurimpien pankkien virtuaaliseen rikollisjärjestöön pankkimafiaan ja sen bankstereihin, joiden rikoksista kansainvälinen media raportoi meille päivittäin.

Kansainväliseen pankkitoimintaan on sisäänrakennettuna veronkierto veroparatiiseineen. Esimerkiksi englantilaisella suurpankilla Barclaysilla on brittiläisillä saarilla, mutta Englannin lakien ulottumattomissa 249 tytäryhtiötä veronkiertotarkoituksiin. Englannin 100 suurimmasta pörssiyhtiöstä 98 käyttää hyväksi verokeitaita ja -paratiiseja. Niillä oli vuoden 2010 laskennassa sellaisissa paikoissa 8 492 tytäryhtiötä, siis lähes 100 per pörssiyhtiö.

Pankeissa keinotellaan muiden rahoilla. Sitä symboloivat miljarditappioita työnantajilleen tuottaneet meklarit singaporilaisesta Barings Bankista (Nick Leeson), ranskalaisesta Société Généralesta (Jérôme Kerviel, jolle määrättyjen vahingonkorvausten maksuun menee 177 000 vuotta) ja sveitsiläisestä UBS-pankista (Kweku Adobol). Viimeksi paljastuneen USA:n suurimman pankin (ja pankkivalvonnan lisäämistä ankarasti vastustavan) JP Morgan Chasen keinottelun miljarditappioiden syyllisiä ei ole julkistettu. Kuinka paljon onkaan julkistamatta niitä tapauksia, joissa keinottelu ei ole tuottanut tappioita?

Moraalin kohentajaksi ryhtynyt Yhdysvaltain pörssivalvoja SEC syytti vuonna 2011 yhteensä 63 banksteria sisäpiiritiedon hyväksikäytöstä. Heistä 56 tunnusti.

Todellinen roistopankki on yhdysvaltalainen Goldman Sachs, joka on saanut lukuisia tuomioita sijoittajien pettämisestä. Sille määrätty lukuisat sakot eivät ole koskettaneet pankin vastuuhenkilöitä, jotka olivat saaneet bonukset lakien rikkomisesta; sakothan maksoi pankki. Kun pörssivalvoja (SEC) määräsi Goldman Sachseille harhaanjohtaneesta pörssi-informaatiosta SEC:n historian suurimmat sakot, 550 miljoonaa dollaria, pankin pörssikurssi kääntyi nousuun. Pelätty sakko olikin vain kuudesosa pankin ensimmäisen kvartaalin tuloksesta.

Goldman ei ole ainoa pankki, joka toimii kuin rikollisjärjestö. Citigroup väärennytti virkailijoillaan asuntolainojen velkakirjoja. Sakko: 240 miljoonaa dollaria. Bank of America jäi kiinni samasta asiasta. Sakko: miljardi dollaria. Saksalainen Deutsche Bank möi Yhdysvalloissa maksukyvyttömiä velallisten asuntolainoja priimana. Sakko: 200 miljoonaa dollaria. Pankit eivät myöntäneet mitään, mutta maksoivat nämä rahat SEC:lle siitä, ettei niitä viedä oikeuteen.

Maailman suurimmista pankeista Barclays, UBS, Deutsche Bank, JPMorgan OChase, Citigroup ja RBS manipuloivat markkinoiden itsensä tuottamaa Libor-viitekorkoa tuottaen sijoittajille miljardien eurojen tappiot. Niitä sakotetaan ja ne joutuvat vastaamaan miljardien vahingonkorvausvaatimuksiin, mutta banksterit saivat pitää bonuksensa laittomista voitoista.

Maailman kolmen suurimman joukkoon kuuluva Hongkongin ja Shanghain pankki HSBC myönsi toimineensa meksikolaisen huumerahan pesulana. Se sai siitä jättiläissakot.

Pankkirikollisuus jää usein niiden moraalis-eettisten kannanottojen varjoon, jolla tuomitaan ahneus ja bonukset. Kun rikos on riittävän suuri, sitä ei huomata.

Emun kriisi, federalismin keppihevonen

Kaiken tämän jälkeen on nyt mahdollista todeta, että Emun kriisi ei ole vain yhteisrahan kriisi vaan osa kansainvälistä finanssikriisiä. Sillä on myös oma eurooppalainen ulottuvuutensa, josta Juha Tervala kirjoittaa, että ylivielkamaiden vaikeuksissa ”tarinan keskeinen opetus on se, että jos lähtee rahaliittoon Saksan kanssa, pitää omaksua saksalainen palkkapolitiikka. Muiden euromaiden palkankorotusten tulee olla sopusoinnussa Saksan palkankorotusten kanssa.” Eurostatin tilastoista voi laskea, että euron olemassaolon aikana on saksalaisen työn hinta noussut vain 26 %, mutta kreikkalaisen 50 %, irlantilaisen 52 %, italialaisen 57 %, portugalilaisen 69 % ja espanjalaisen 72 %.

Joskus saattaa olla hedelmällistä kääntää asiat pääläelleen ja miettiä sellaista vaihtoehtoa, että Emun sairas maa onkin Saksa ja että itse asiassa sille pitäisi hyväksyttää sopeutumisohjelma sen yhteisölle muiden eurooppalaisten kanssa siihen tapaan kuin nyt laaditaan kuriohjelmaa ylivelkamaille. Siitä, että edut ovat erilaisia, kertovat arviot eri maiden rahan arvosta Emun mahdollisen hajoamisen tai yksittäisten maiden eron jälkeen. Jos Kreikka jättäisi Emun, sen arvioidaan tarvitsevan 50 prosentin devalvaation. Jos taas Saksa luopuisi eurosta ja palaisi omaan rahaan, sen on arveltu revalvoituvan 30 prosenttia. Saksan kannalta Kreikan ero sen maksamatta jättämine velkoineenkin lienee halvempi ratkaisu kuin sen oman teollisuuden 30 prosentin kilpailukyvyyn menetys yhdessä yössä oman markan käyttöönoton seurauksena.

Tältä pohjalta voisi arvata, että Emu pysyy koossa. Riskit rahaliiton hajoamisesta ovat liian suuret kaikille osapuolille. Silti voidaan ajautua tilanteeseen, jossa Emu hajoaa. Nyt se jo on menettänyt toimintakykynsä.

Johdatus EU:n komission toimintaan kriisin ratkaisemisessa löytyy Milton Friedmanin nerokkaasta sitaatista: "Vain kriisi, joko todellinen tai kuviteltu, johtaa todellisiin muutoksiin. Kriisin puhjetessa riippuu vallalla olevista aatteista, millaisiin toimiin ryhdytään. Minä katson, että meidän tehtävämme on juuri se, kehittää nykyiselle politiikalle vaihtoehtoja, pitää ne elossa

ja tarjolla, kunnes poliittisesti mahdoton kääntyy poliittisesti väistämättömäksi.”

EU:n komissio toimii juuri tällä tavalla. Se on johdonmukaisesti pitänyt elossa ja tarjolla EU:n liittovaltioimista, ja sitä se tekee tämän kriisin varjolla. Se ei esitä ratkaisuehdotuksia akuuttiin kriisiin, vaan se ehdottaa aina ”lisää Eurooppaa” eli enemmän liittovaltiota. Poliittisesti mahdottomia mutta poliittisesti väistämättöminä markkinoituja ehdotuksia talousunionista ja jopa yhteisistä veroista, pankkiunionista ja yhteisvastuuseen perustuvasta talletussuojasta ja pankkien saneerausrahastosta sekä yhteisvastuullisista eurobondeista ei ole tehty akuutin velkakriisin ratkaisemiseksi vaan EU:n liittovaltioimiseksi-

Kriisin ratkaisumalli

On tietoinen provokaatio kyseenalaistaa viralliseen kaanoniin kuuluva hokema siitä, miten inflaatio on aina pahasta. On kuitenkin nähty, että velkakriisi ei ratkea nykypolitiikalla, jonka tärkeimpiä elementtejä ovat EKP:n yksioikoinen inflaation vastainen taistelu, EU:n harjoittama yksioikoinen sisäisen devalvaation politiikka ja johtavien jäsenmaiden kalliisti ylläpidettävät palomuurit.

Velanhoidossa – ja vähän talouden kasvussakin – pienoinen inflaatio on ihmelääke. Kun velkojen nimellisarvo säilyy, mutta rahan arvo huononee, ei ole sellaista velkaa, jota ei olisi helpompi maksaa huonommalla kuin paremmalla rahalla, siis ennemminkin inflaatiolla kuin deflaatiolla.

(Inflaatiomittarit on kytketty vain reaalityouteen ja vain hintojen ja palkkojen nousuun. Osakkeiden, johdannaisten, muiden pörssituotteiden ja muun omaisuuden hinnannousu ei vallalla olevassa taloustieteessä ole inflaatiota, vaikka pääomamarkkinoilla olisi päällä täysi hype. Kun keskuspankkien inflaation vastainen taistelu kohdistuu vain reaalityouden hintoihin ja palkkoihin, virtuaalirahalla puhalletut kuplat ja paiseet ovat jääneet huomaamatta. Siltä osin taloudellisen taantumän ja mahdollisen laman ainekset on tuotettu keskuspankeissa, jotka eivät ole kriisisyyttömiä.)

Kriisin vastalääke on taloudellinen kasvu, jota Yhdysvaltain ja Euroopan keskuspankit ovat pyrkineet edistämään seteli- eli bittirahoituksella (QE1-3, LTRO, OMT). Kun niiden toimintaa arvostellaan siitä näkökulmasta, että ne ruokkivat inflaatio-odotuksia, Fedin pääjohtaja Ben Bernanke sanoo rahan tyhjistä luomisen pitäneen yllä talouskasvua.

Johnny Åkerholmin mielestä käsitys inflaation myönteisestä vaikutuksesta velkojen reaaliarvon alenemiseen perustuu kokemuksiin säännelystä taloudesta eikä toimi liberalisoiduilla markkinoilla. Hän näkee inflaatio-odotusten nostavan markkinoilla rahan hintaa eli korkoa ja ennustaa koronnousun vaikutusten syöväen velkojen reaaliarvon alenemisesta saatavan hyödyn. Silloin vastakkain ovat varanto ja virta, velan määrä ja sen uusimisesta maksuun pantavan

rahan hinta eli korko. Hän uskoo, että inflaatio ei toimi vapailla markkinoilla vanhaan tapaan. Inflaatiolla on kuitenkin muitakin dynaamisia vaikutuksia kuin koron nousu. Sen uskotaan luovan uutta taloudellista kasvua, ja kasvu on ainoa toimiva lääke velkaongelman ratkaisemiselle. Tätä näkemystä tukee epäsuorasti Bernanke puolustaessaan USA:n talouden jatkuvaa bittirahoitusta.

Systeemikriisin ratkaisu löytyy Euroopassa enää vain niin, että EKP vaihtaa rahapoliittisen paradigmansa, luopuu yksinomaisesta inflaation vastaisesta taistelusta ja suuntaa LTRO:n ja OMT:n kaltaiset bittirahoitusohjelma pankkien sijasta valtioille eli ostaa valtioiden velkapapereita niiltä itseltään ilman pankkien välitystä. Se on laitonta, mutta EU:ssa laki joustaa, jos on tahto sitä joustattaa. Sitä laittomuutta jouduttaa ylivelkamaiden kapinointi EU:n keskusvallan kurinpitotoimia kohtaan.

Tästä kriisistä selvitään ulos tavalla taikka toisella, mutta tulevien kriisien torjuntaa varten on nyt kiireesti erotettava toisistaan yhtäältä talletus- ja asuntolainapankit ja toisaalta liike- ja investointipankit. Ne investointipankit, jotka keinottelevat itsensä konkurssitilaan, on voitava päästää konkurssiin ilman että EU-maat pannaan yhteisvastuuseen niiden pelastamisesta. Kun jäsenmaa pyytää EU:lta pankkitukea, on pantava toimeen omistaja- ja sijoittajavastuu ja ensin,

ennen avun myöntämistä, toteutettava velkasaneeraus viivästyttämättä sitä vuosikautia niin että osa velkojista vapautuu veloistaan saamalla ne siirretyksi muiden maiden valtiovarainmaksuvelloiksi.

Järjestelmäkriisin perusongelma on se, että ei uskalleta tunnustaa virtuaalisten markkinavoimien liikkeelle laskeman katteettoman virtuaalirahan reaalitaloudelle aiheuttamaa ongelmaa: sen määrä on ajettava alas. Valtioita tarvitaan apuun, mutta niiden on asetettava avun ehdoiksi velkojen saneeraus ja sijoittajavastuu. Virtuaalisen rahavallan hegemonia estänee nämä ratkaisut, ja kriisi jatkuu.

Lähdeaineistoa:

Shields, Rob (2003) *The Virtual*, London and New York: Routledge.

Hardt Michael & Negri Antonio,(2001): *Empire*, Harvard University Press, USA

Tapper Janne, Virtuaalinen vs. konkreettinen – luonnos ubiikkiyhteiskunnan poliittisuudesta, Futura 3/2012

Miller Daniel (1998) 'Conclusion: A Theory of Virtualism', teoksessa Carrier, James G & Miller (eds.), *Virtualism: A New Political Economy*, Oxford and New York: Berg

Kellner Douglas & Thomas Andrew, The Virtual by Rob Shields reviewed, Culture and Society, Vol 20, nr. 6, December 2003

Mannermaa Mika, (2009) *Jokuveli. Elämä ja vaikuttaminen ubiikkiyhteiskunnassa*, Helsinki: WSOYpro

Galbraith J.K., (1975), *Money: Whence it came, Where it Went*, Bridgewater, N.J. : Replica Books, Baker & Taylor, 2001

Wahlroos Björn, (2012), *Markkinat ja demokratia*, Otava, Keuruu

Rehn Olli (2012), *Myrskyn silmässä*, Otava. Keuruu

Tervala Juha, Euroalueen talouskriisin syyt, Kansantaloudellinen Aikakauskirja 2/2012

Friedman Milton (1962), *Capitalism and Freedom*, University of Chicago Press, reprinted 1982

Seppänen Esko (2012), *Emumunaus*, Into, Riika

